

The practical importance of linguistics

Chirchik State Pedagogical University Faculty of Humanities Uzbek and
literature direction 25\3-group evening 1-stage students

Bahriddinova Kumush Bunyod girl

kbunyodovna@gmail.com

Rakhimova Saida To'xtasin girl

Scientific supervisor: Turg'unpo'latov Diyorbek

Annotation

This article discusses the practical significance of linguistics, its role in society, and its application in various fields. Linguistics not only studies the structure of language but also serves as an essential tool in education, translation, communication, information technology, and intercultural relations. The article also analyzes its role in developing speech culture and establishing language norms.

Keywords: linguistics, practical significance, speech culture, communication, translation, language, language norms

TILSHUNOSLIK FANINING AMALIY AHAMIYATI.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va
adabiyot yo'nalishi 1-bosqich kechki 25\3-guruh talabalari

Rahimova Saida To'xtasin qizi

saidarahimova753@gmail.com

Bahriddinova Kumush Bunyod qizi

kbunyodovna@gmail.com

Ilmiy rahbar: Turg'unpo'latov Diyorbek

Annotsatsiya

Ushbu maqolada tilshunoslik fanining amaliy ahamiyati, uning jamiyat hayotidagi o'rni va turli sohalarda qo'llanish imkoniyatlari yoritiladi. Tilshunoslik nafaqat til

tuzilishini o'rganadi, balki ta'lim, tarjima, kommunikatsiya, axborot texnologiyalari va madaniyatlararo aloqalarda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, nutq madaniyatini rivojlantirish va til me'yorlarini shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: tilshunoslik, amaliy ahamiyat, til madaniyati, kommunikatsiya, tarjima, nutq, til me'yorlari

Аннотация

В данной статье рассматривается практическое значение лингвистики, её роль в общественной жизни и возможности применения в различных сферах. Лингвистика изучает не только структуру языка, но и служит важным инструментом в образовании, переводе, коммуникации, информационных технологиях и межкультурных связях. Также анализируется её значение в формировании культуры речи и языковых норм.

Ключевые слова: лингвистика, практическое значение, культура речи, коммуникация, перевод, язык, языковые нормы

Tilshunoslik-inson tilini ilmiy o'rganadigan fan bo'lib u nazariy amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi. Tilshunoslik fanining asosiy vazifasi; tilning paydo bo'lishi to'g'risidagi farazlar, tilning shakllanishi va rivojlanishi, til va jamiyat munosabati, tilning jamiyatdagi tutgan o'rni, til taraqqiyotidagi tizim sifatida o'rganilishi, tilshunoslik fanining boshqa va tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan aloqasi tilshunoslik bo'limlari, dunyo tillarining tasnifi kabi mavzular yuzasidan muhim ma'lumotlar o'rin olgan. Tilshunoslik fanining asosiy maqsadi tilshunoslik fani uning bo'limlari o'rganish obyekti boshqa fanlar bilan aloqasi haqida ma'lumot berish talabalarni tilshunoslik fanining asosiy tushunchalari til sathlari haqidagi bilimlar bilan tanishtirish talabalarda olingan bilimlarni amalda qo'llay olish malakasini takomillashtirish kabilardan iborat.

Tilshunoslik fani talabalarga dastlabki umumlingvistik bilimlarni beradi, ularni tilning jamiyat hayotidagi ahamiyati ijtimoiy va tabiiy fanlar bilan aloqasi, tilshunoslikning nazariy masalalari tilning tipologik va genealogik tasnifi kabilar bilan tanishtiradi. Mazkur fan talabalarda muayyan nazariy masalalarga oid fikrlarni bayon etish, ayni fikrlarga nisbatan tanqidiy munosabatni shakllantirish, o'z nuqtai nazarini ilmiy asoslab berish va bulardan amaliy masalalarni yechishda foydalana olish kabi malaka va ko'nikmalarni hosil qilishga xizmat qiladi. Tilshunoslik fanining predmeti o'rganish manbai o'z ichki xususiyatlariga ega bo'lgan murakkab tizim-tildir. Tilshunoslik til haqidagi mustaqil fan bo'lib tilning kelib chiqishi va tarixiy taraqqiyot jarayonlarini ilmiy asosda o'rganadi. Tilni tilshunoslikdan tashqari falsafa, mantiq, psixologiya, sotsiologiya kabi boshqa fanlar ham o'rganadi. Tilshunoslar ham tarix, etnografiya, psixologiya, antroplogiya, matematika, geografiya, fizika kabi fanlarga oid materiallar va xulosalardan foydalanadilar. Dunyoda tilshunoslik insonlar o'rtasidagi muloqotga zaruriyat sezilgan davrlardan boshlab o'rganiladi. Tilshunoslik fani uzoq tarixga ega. U eramizdan bir necha yuz yillar avval qadimgi Hindiston va Yunonistonda taraqqiy etgan. Qadimgi Yunoniston olim va faylasuflari o'rtasida so'z va tushuncha mohiyati o'rtasidagi bog'lanishning mavjudligi masalasi ancha munozaralarga sabab bo'ldi. Bularning natijasida olib borilgan tahlillar kuzatishlar davomida tilning boyligi so'zlarning paydo bo'lishi haqidagi dastlabki nazariy fikrlarga asos solindi. XIX- birinchi yarmida tilshunoslik sohasida ham juda katta yutuqlarga erishildi. Xususan, bu davrda tilshunoslikda qiyosiy-tarixiy metod shakllandi va fan ham tilshunoslik fani deb yuritila boshlandi. Bu davrda Yevropa tillarining qadimgi hind tili bilan uzviy bog'lanishi borligini o'rganish maqsadida bu tillarning o'zaro aloqadorlik bog'liqlik taraflari jiddiy kuzatish ishlari boshlandi. Ayniqsa tillarning qiyosi-tarixiy o'rganish borasida nemis olimi Frans Bopp, daniyalik olim Rasmus

Rask, rus olimi Aleksandr Vostokov chex olimi Dobrovskiy kabilarning xizmatlari katta bo'ldi. Tilshunoslik fanining predmetini aniqlash va uni ta'riflashga intilgan F.de Sosyurning qarashlari tilshunoslik tarixida muhim masalalarni hal qilishda sezilarli ta'sir ko'rsatdi. F.de Sosyurning fikricha til kishilik jamiyatida bajariladigan vazifasiga ko'ra aloqa quroli; ijtimoiy tabiati jihatidan til madaniy-tarixiy va ijtimoiy hodisa; ichki tuzilishiga ko'ra sof ishoralar tizimi. Umuman tilshunoslik fanining taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan olimlar- bu eramizdan oldingi IV asrda yashagan hind olimi Panini grek tilshunoslari Demokrit, Epikur, Geraklit, o'zbek tilshunoslari Mahmud Koshg'ariy, Mahmud Zamaxshariy, Alisher Navoiy, yevropalik olimlar Vilgelm fon Gumboldt, Ferdinand de Sosyur, Grosse, Boduen de Kurtene, N.V.Krushevskiy kabilardir. Ular til haqidagi fanning yaratilishiga o'zlarining salmoqli ilmiy g'oyalari, izlanishlari bilan katta hissa qo'shganlar. Til insoniyat jamiyatining eng muhim aloqa vositasi hisoblanadi. U orqali odamlar o'z fikrlarini ifodalaydi, bilim va tajribalarini almashadi hamda madaniy merosni avloddan-avlodga yetkazadi. Tilshunoslik esa tilning tuzilishi, rivojlanishi va qo'llanilish qonuniyatlarini o'rganadigan fan sifatida nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Fonetika, leksikologiya, grammatika kabi bo'limlar orqali o'quvchilar to'g'ri talaffuz qilish, fikrni aniq va ravon ifodalashni o'rganadilar. Bu esa ularning savodxonligini oshirish bilan birga nutq madaniyatini shakllantiradi. Reklama matnlarini yaratishda so'z tanlash, uslub va ohang juda muhim. Amaliy tilshunoslik — bu tilshunoslikning nazariy bilimlarini hayotda, ya'ni amaliy sohalarda qo'llash bilan shug'ullanuvchi yo'nalishdir. U tilni faqat o'rganibgina qolmay, uni turli vazifalar uchun ishlatishni o'rganadi. Amaliy tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri — til o'qitish metodikasidir. Bu yo'nalishda tilni samarali o'rgatish usullari ishlab chiqiladi. Ayniqsa, chet tillarni o'rganishda zamonaviy metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjima nazariyasi va amaliyoti ham amaliy

tilshunoslikning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Tarjima jarayonida matnning mazmuni, uslubi va milliy xususiyatlarini to'g'ri yetkazish talab etiladi. Bu esa tarjimonning yuqori malakasini talab qiladi. Leksikografiya — lug'atlar tuzish bilan shug'ullanuvchi yo'nalish bo'lib, u til boyligini saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy lug'atlar tilning to'g'ri qo'llanilishiga yordam beradi. Amaliy tilshunoslik tilning hayotdagi o'rnini mustahkamlovchi muhim fan hisoblanadi. U tilni o'rganish, o'rgatish va qo'llash jarayonlarini takomillashtirish orqali jamiyat rivojiga xizmat qiladi. Zamonaviy dunyoda bu fan yanada dolzarb bo'lib, turli sohalarda keng qo'llanilmoqda. Nutq madaniyati ham amaliy tilshunoslikning muhim qismidir. U to'g'ri, ravon va ta'sirli nutqni shakllantirishga xizmat qiladi. Jamiyatda madaniyatli nutq insonning saviyasi va bilim darajasini ko'rsatadi. Tilshunoslik yordamida inson psixologiyasiga ta'sir qiluvchi iboralar tanlanadi. Masalan, qisqa, esda qoladigan va hissiy ta'sirga ega so'zlar mahsulotni tezroq sotilishiga yordam beradi. Tilshunoslikning psixologiya bilan bog'liq yo'nalishi — psixolingvistika — insonning nutqni qanday qabul qilishi, tushunishi va hosil qilishini o'rganadi. Bu yo'nalish ta'limda, ayniqsa bolalar nutqini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Sotsiolingvistika tilning jamiyat bilan bog'liqligini o'rganadi. Masalan: turli ijtimoiy guruhlarining nutqi, dialektlar va shevalar, til siyosati va davlat tili masalalari. Bu yo'nalish orqali jamiyatdagi til o'zgarishlari va muammolari aniqlanadi. Har bir fan o'ziga xos terminlarga ega. Tilshunoslik terminlarni yaratish, tartibga solish va standartlashtirish bilan shug'ullanadi. Bu ilmiy va texnik matnlarning aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi. Bugungi kunda sun'iy intellekt tizimlari (masalan, chatbotlar, tarjima dasturlari) tilshunosliksiz rivojlana olmaydi, tabiiy tilni qayta ishlash (NLP), matnni avtomatik tarjima qilish, ovozni matnga aylantirish. Bu texnologiyalar kundalik hayotda keng qo'llanilmoqda. Tilshunoslik nutq buzilishlarini o'rganishda ham qo'llaniladi. Logopedlar tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rgatishda fonetika va fonologiya

bilimlariga tayanadi. Bu bolalar va kattalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishga yordam beradi. Til — bu madaniyatning ajralmas qismi. Frazeologizmlar, maqollar, iboralar xalqning tarixini, dunyoqarashini aks ettiradi. Tilshunoslik bu boylklarni oʻrganib, ularni saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Tilshunoslik fanining amaliy ahamiyati juda keng boʻlib, u nafaqat taʼlim va tarjima, balki huquq, texnologiya, tibbiyot, marketing va ijtimoiy hayotning koʻplab sohalarida qoʻllaniladi. Zamonaviy davrda tilshunoslik inson va texnologiya oʻrtasidagi muhim koʻprik vazifasini bajarmoqda. Tilshunoslik fanining amaliy ahamiyati, avvalo, taʼlim tizimida yaqqol namoyon boʻladi. Ona tili va xorijiy tillarni oʻqitishda lingvistik bilimlar asosiy rol oʻynaydi. Tilshunoslik orqali oʻquvchilar toʻgʻri talaffuz qilish, grammatik jihatdan toʻgʻri gap tuzish va nutq madaniyatiga rioya qilishni oʻrganadilar. Bu esa ularning savodxonligini oshiradi va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, tilshunoslik tarjima sohasida ham muhim oʻrin tutadi. Turli tillar oʻrtasida mazmuni toʻgʻri va aniq yetkazish uchun tilshunoslik bilimlari zarur. Tarjimon tilning leksik, grammatik va uslubiy xususiyatlarini chuqur bilishi orqali matn mazmunini buzmasdan boshqa tilga oʻgira oladi. Axborot texnologiyalari rivojlanib borayotgan hozirgi davrda tilshunoslikning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Kompyuter lingvistikasi, sunʼiy intellekt, avtomatik tarjima tizimlari va ovozni tanish dasturlarining yaratilishida tilshunoslik asosiy ilmiy baza vazifasini bajaradi. Masalan, matnlarni avtomatik tahlil qilish, ovozli yordamchilar va chatbotlar aynan lingvistik qonuniyatlarga tayanadi. Tilshunoslik shuningdek, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Turli xalqlar tillarini oʻrganish orqali ularning urf-odatlarini, qadriyatlarini va dunyoqarashi haqida kengroq tasavvur hosil qilinadi. Bu esa xalqlar oʻrtasida oʻzaro tushunish va hamkorlikni mustahkamlaydi. Yana bir muhim jihat — nutq madaniyatini shakllantirishdir. Tilshunoslik adabiy til meʼyorlarini belgilaydi, toʻgʻri va chiroyli nutq tuzishga yordam beradi. Bu ayniqsa ommaviy axborot vositalari, taʼlim va rasmiy

muloqotda juda muhim hisoblanadi. Tilshunoslik fani jamiyat hayotining deyarli barcha sohalarida muhim o‘rin egallaydi. U ta‘lim, tarjima, axborot texnologiyalari va madaniyatlararo aloqalarda keng qo‘llaniladi. Tilshunoslik nafaqat tilni o‘rganadi, balki insonlar o‘rtasidagi samarali muloqotni ta‘minlashga xizmat qiladi. Shu sababli, uning amaliy ahamiyati bugungi kunda yanada ortib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mo‘ydinov Q., Tursunpulatova G. Tilshunoslikka kirish. Toshkent 2024
  2. Abduazizov A. Tilshunoshunoslik nazariyasiga kirish-Toshkent, Sharq 2010.
  3. Abuzalova M., Yo‘ldosheva D. Tilshunoslikka kirish-Toshkent, 2005.
  4. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati.-Toshkent, 2002.
  5. Irisqulov M. Tilshunoslikka kirish. Toshkent, O‘qituvchi, 1992.
  6. Irisqulov M. Tilshunoslikka kirish. Toshkent 2009.
  7. Mahmudov N. Til.-Toshkent, Yozuvchi, 1998.
  8. Yo‘ldoshev I., Muxamedova S., Xolmanova Z., Majidova R., Sultanova Sh, Mutaxassislikka kirish [Tilshunoslikka kirish]
-Toshkent; Barkamol fayz media, 2018.
- Iqtibos 1. [90-91-betlar]
Iqtibos 2. [6-7-betlar]